

Székelyudvarhely piacrendtartása 1893-ban

Nem ismerjük a város vásárjogának adományozóját, sem a helyi vásározás kezdeteit.¹ Feltételezhető, hogy a székelyudvarhelyi vásár városképző tényező volt, és egyidős a középkori település kialakulásával, melyet írott forrásaink 1332-1333-ban említenek először, majd 1485-ben említik mint várost (oppidum). Nem ismerjük a mezővárosi rangot adományozó oklevelet sem.

A város, mely az erdős hegyvidék és a dombvidék találkozásánál, sóban gazdag területen, a Nagy-Küküllő völgyében futó kelet–nyugati és észak–dél irányba vivő utak kereszteződésénél települt, kedvező helyen volt egy jelentősebb piac kialakulása szempontjából. A város főtere és a hozzá kapcsolódó terek, a belőle kiinduló utcák, melyeknek szerkezete lényegesen nem változott, megfelelő teret biztosítottak a sokadalmak számára az elmúlt századok folyamán. A tágas², egymásba kapcsolódó terek és a Botos (Kossuth Lajos) utca felső, szélesebb része tudatos téralakítást feltételeznek.³

A XVI. század utolsó harmadától sokasodni kezdő írott forrásaink egyre gyakrabban szolgáltatnak adatokat a székelyudvarhelyi vásárokról. Báthori Zsigmond fejedelem Segesváron, 1574. december 21-én keltezett levelében megparancsolja a nemesi telken lakóknak, hogy a polgári renden lévőkkel együtt használják a város erdeit, kaszálóit, szántóit és a vásár haszonvételeit, és ugyanakkor közösen viseljék a terheket is. Az oklevél az egyik első dokumentálása a városban nemesi telken lakó és a városi polgárok közti több évszázados harcnak, amely a terhek (adók) és városi haszonvételek méltányos elosztásáért folyt. Az ellenségeskedésnek csak a kiváltságok megszüntetése, a polgári viszonyok megszilárdulása vetett véget a XIX. század derekán.

A város és piacának jelentőségét jelzi, hogy törvény (1653) írta elő: „Udvarhelyről adassanak ki a mértékek a többi székekre és városokra, azokról a falukra.”

„Udvarhelynek három országos sokadalma s kedd napi heti vásárai vannak. Hogy azokat mikor nyerte, semmi adattal nem bírunk, valószínű, hogy azokat még a királyok valamelyikétől, talán a szenvedélyes vásár-osztó Zsigmond királytól nyerte. Izabella és Bethlen Gábor védleveleikben csak vonatkozás van ezen vásárookra, amennyiben azok javadalmait a város polgárait illetőknek mondják. Rákóczy 1637-ben rendeli, hogy Udvarhelynek sem országos, sem heti vásárain idegennek 10 óra előtt gabonát vásárolni nem szabad. Ugyan ő 1645-ben a piaci vámolást egyenesen Udvarhely polgárainak rendeli. II. Rákóczy György 1651-ben a sóvidékiek kérésére elrendeli, hogy azok az udvarhelyi országos és heti vásárokon bármikor is gabonát vásárolhassanak. [...] I. Rákóczy György a város vásárjogát szabályozta. [...] A város középpontján lévő nagy kiterjedésű piac egyike honunk legszebb vásártereinek; kár azonban, hogy az oda épített városház csizmadi- és tímárszínnek által meg van szaggatva, s több apró részekre felosztva...” – írta Orbán Balázs.

A piac jellegzetes épületei voltak az 1804-ben felépült és 1916-ban leégett árulószínnek. „Nyolczadik nevezetes épület a Piacz közepén, de a Reformátusok Templomától jó távulságra, kőből, két, egy kis köz által megkülönböztetett sorú két emeletű nagy épület, melly szolgál nagyobbára a nagyobb Czéhbeli Mester-emberek kézi-míveinek eladására áruló színül, ez épült 1804-ben, a’ felső emeletben árulnak egy felől a’ Csizmadiák, más felől a’ Vargák, alól egy felől a’ Fazekasok, más felől a’ Szűtsők, közötté az épületnek, a’ kis közben a’ Mészárosok, az alsó emeletben, annak napkeleti oldalán nyitattak néhány apró Boltotskák is a’ Kereskedők számára. Ezen Áruló-színen alól, északra, ismét a piaczon, de a’ szintől jó távulságra van a’ Városi-Tanácsház Archímuval egybe, igen régi és elrongyolott fa-épület, De a’ mellynek most helyébe szándékozik a’ Város mást építeni kőből, a’ matériálékot gyűjtöget is.”⁴

A székelyudvarhelyi vásár vonzáskörzete a megye határain is túlnyúlt, nagyságrendben – Marosvásárhely után – a Székelyföld második legjelentősebb országos sokadalma volt.

A XIX. század végén, a dualizmus korában tapasztalható fellendülés éveiben több városi és megyei szabályrendelet született, melyek a város és vidéke gazdasági életében fontos szerepet betöltő hetipiacok és a négy országos vásár rendezését szabályozták: Udvarhely vármegye hetivásár látogatási szabályrendelete (*Udvarhely-vármegye szabályrendeletei*. Székelyudvarhelytt, 1898. 478-479.), Szabályrendelet a vásári rendtartásról (*Udvarhely-vármegye szabályrendeletei*. Székelyudvarhelytt, 1898. 482-487.), Székely-Udvarhely rendezett tanácsú város piaci helypénz díj szabályzata (*Székely-Udvarhely rendezett tanácsú város szabályrendeletei 1875-1896*. Székely-Udvarhelytt, 1897. 237-244.⁵).

Az alábbiakban Székelyudvarhely 1893. évi piacrendezési tervét tesszük közzé.

Zepezaner Jenő

SZÉKELY-UDVARHELY RENDEZETT TANÁCSÚ VÁROS PIACRENDEZÉSI TERVE ORSZÁGOS ÉS HETIVÁSÁROK ALKALMÁVAL

1. §

Általános elvek

Általános elvül kimondatik az, hogy Székely-Udvarhely város piacterén tilos a fát behozó és lerakó egyéneknek üres szekereit bárhol is megtelepíteni. Tilos a deszkás szekereknek benn a városban, bármelyik utcában vagy piacterén megtelepedni. Tilos az úgynevezett molnár szekereknek vagy malomba járóknak az utcákon és tereken megtelepedni. Tilos a cserfás szekereknek benn a városban megtelepedni hétköznap úgy, mint vasárnap alkalmával, csakis a külső fapiacra utaltatnak.

Az üzlethelyiségek előtti járdának úgy országos, mint hetivásárokon, valamint hétköznapokon is egyes árucikkkel elfoglalása tilos. A közlekedési utak fel nem használhatók vásárterekül, s az egyes terek is csak úgy használhatók fel, hogy a szabad közlekedés sehol fenn ne akad-

jon, s véletlen tűz vagy más szerencsétlenség alkalmával a szabad közlekedés fennmaradjon, s ezen kívül a rendőrségnek a felügyelet gyakorolhatása végett mindenütt nyílt járhatása legyen. Kimondatik az is, hogy amely helyekre gyümölccsel vagy cserépedényekkel, zöldséggel terhelt szekerek engedtetnek megtelepedni, ott lovakat, szarvasmarhákat s más igavonó állatokat az áruhelyen tartani tilos. A gabonával és egyéb rakománnyal terhelt szekerekre nézve ezen kedvezmény nem adatik, hanem az illető árusok kötelesek gabonájukat vagy egyéb árucikkeiket a kijelölt helyen lerakni és igavonó állataikat szekereikkel magán udvarokban, vendéglőkbe vagy a város által e célra kijelölt helyre eltávolítani.

2. §

Elhelyezések

A mérnöki felmérés szerint a felső-, piac-, templom-, városház- és alsópiacterek a közlekedési utak leszámításával 9389 □ méter területet foglalnak magukban, melyek hasonló a felsőpiacterre esik, ezért és azért is, mert minőségénél fogva legalkalmasabb tér, legcélszerűbben hasznosítható. Ezután következik a Kossuth-utca szabad tere 5449 □ méter területtel, melybe szintén nincs beleértve a közlekedési útvonal. Azután jön a Szombatfalvi-utca külön tere 800 □ öl területtel és a kőkereszt körüli tér 500 □ méter területtel. Ezeket szem előtt tartva, és szem előtt tartva az egyöntetűséget is, legcélszerűbbnek mutatkozik a következő elhelyezés.

A) Felsőpiac-tér

Az összes nagysátrak, melyekben készruhákat, singes árucikkek árultatnak, ide értve a galantéria és tótok sátraikat is, a felsőpiacon déltől északi irányban helyezendők el mind a következő sorrenddel:

A ruhasátrak a kúttól kezdve a tér közepén helyeztetnek el egymással szemben két sorban; ezek mellé a déli oldalon a takácsok, flanel árusok, falusi szöttes árusok sátrai, északi oldalon a tótok, ezek végébe és velük szembe a singes kereskedők sátrai.

Az összes sátrak a nyugati végeknél, a közlekedési útig helyezendők el, a galantéria sátrak keleti végénél az északi oldalra jönnek a szíjgyártók, nyugati oldalon a szitások, a cserge és pokrócárulók.

Az ev. ref. kollégium bejárájától felfelé, az épület közelében a szalmakalaposok.

Az ev. ref. templom oldala mellett hosszában, elkezdve a kollégiummal szemben lévő bolthelyiség szögletétől a templomnak másik szögletén lévő bolthelyiségig a lakatosok és pléhesek.

Az ev. ref. templom északi végén lévő bolt szögletétől a szíjgyártók boltja szögletéig, továbbá jobbra a Kassay Ignác házától a megyeházának bejárájáig azon pityóka, hagyoma, káposzta és egyéb veteményárusok, akik szekér nélkül árulnak.

B) Templom-tér

A szőcsök két sorba a szíjgyártó bolt elejébe helyezendők, velük egy vonalba, háttal vagy szemben, amint a helyzet megengedi, az összes pogácsások sátrai, kik között

az úgynevezett mandulás pogácsások elsőséggel bírnak, ugyanide helyezendők a nyígócások⁶ és a durva kalapot árulók sátrai úgy, hogy a fazekasok és mészárosok boltjai előtt egészen keresztül legalább 2 méter szélességű hely [maradjon], [hogy] a közlekedés fennmaradjon.

Az ev. ref. templom szögletétől kezdve a fazekasbolt szögletéig elhelyezendők az órák és ékszerészek sátrai olyformán, hogy az órák sátrai felfelé essenek, és a fazekasok boltja szögleténél két méter széles szabad átjáró maradjon fenn, a sátrak homlokkal az ev. ref. papilakkal szemben legyenek.

A fazekasbolt déli oldalához a fésűsök és más apró sátrak vagy padon árulók helyezendők.

C) Kossuth-utca

A Flórián Bogdán háza felső szögletétől, a boltokba bejárást és a szabad közlekedést nem akadályozólag, a járda előtt helyeztetnek el a kés, kefe, kötél, finom kalap, kis gyermekruha árusok és cukrászok sátrai, a bal oldalon a rövidárusok sátrai mellé, a városháza felé irányozva a kesztyűsök, condraárulók sátrai, azok végéhez az iparosok által kiállított szekerek.

A cukrász és rövidárusok sátrai után lefelé, azaz délre irányozva, egymással szemben két sorban a cipészek, utánuk a csizmadiák sátrai, ezen sátrak hátánál, a járdán a közlekedést nem akadályozólag helyeztetnek el a gabonaárusok.

Ezek után, jobbra és balra egymással szemben a gyümölcsárusok szekerei és a Maros-Torda megyei zöldségárusok szekerei, a mennyiben az alsó piacról ide utaltatnak, ezek után, szintén egymással szemben az asztalosok és az összes faedény árusok, ide értve a kártya, cseber, kád, tekenyő, lapát, seprű, fakanál stb. cikkek, továbbá a gyékényesek.

D) Alsópiac-tér

Balra, a házak mellett egymással szemben két sorban a tímárok és kordoványosok.

A vidéki rom. kath. papság háza előtt helyezendők, midőn panorámás és körhintajátékos nincsen, a Maros-Torda megyei zöldségárusok szekerei, ezek előtt maradnak a pecsenyesütők és kenyérárusok. Ezek elébe helyezendők a szappanosok és tejárusok, s apró kosarakban és padatlan helyi és idegen gyümölcsárusok.

A városház alsó szögletétől kezdve egymással szemben két sorban helyezendők a finomabb edényeket áruló kászoni, parajdi, makfalvi és más községi fazekasok sátrai, üvegesek és porcelánosok sátrai elsőbbséggel bírván, a városház szögleténél egymással szemben két sorban, a közlekedést meg nem akadályozva helyezendők el a helybeli fazekasok.

A mely tér a pecsenye- és kenyérsütők előtt a közlekedési úttól balra fennmarad, továbbá a barátok kertje melletti tér, a szabad közlekedést nem akadályozólag, és az idegen fazekasok és a falusi hentesek sátrai között a városház háta megett fennmaradott tér fordítandó a korondi fazekasok elhelyezésére.

E) Városháza-tér

A városháznak felső szögletétől lefelé, a Szombatfalva felé vezető közlekedési út széléig egymással szemben két sorban helyezendők el a falusi hentesek sátrai és padjai és a hagymaárulók, szekerek azonban itt sem engedtetnek meg.

A városháza téren ugyanezen megszorítások mellett helyezendők el a mészáros ipartársulat tagjainak és egyes helybeli mészáros iparosoknak kitehető sátraik és padjaik.

Ugyan e téren a szőcs és mészáros bolttal szemben helyezendők el a szalonnát és mézet árulók sátraik és padjaik.

A Szenkovics János boltja elejébe a sóshal árusok, azon felül a kása és lisztmű árusok, azon felül a fejtősök sátrai, a fűszeres boltok előtt azon finomabb kosár- és szotyorárosok, kik pad nélkül árulnak.

A sóshal- és lisztárusok előtt közvetlenül, a közlekedést meg nem akadályozólag, a szekér nélküli sajtarusok.

F) Kereszt-tér

A falusi posztó árusok, rongyászok vagy ószeresek.

G) Szombatfalvi-utca

A gyapjú és nyersbőr árusok.

3. §

Hetivásárok alkalmával az országos vásári elhelyezésektől a következő eltérések irányoztatnak elő:

A) Felsőpiac-tér

A felsőpiac-tér a gabona árulás piaca; a gabona, pityóka, efféle árucikkek a kúttól keleti irányban a tér közepén két, esetleg több sorban úgy helyezendők el, hogy két oldalt, az épületek mellett, a kocsiközlekedésre szabadon elég tér maradjon. A gabona árusok az áruló helyről szekereiket és igavonó állataikat eltávolítani kötelesek.

B) Templom-tér

A szőcsök és szíjgyártók a boltokban árulnak.

Ide helyeztetnek a tótok sátrai, a többiek, a kik az országos vásárra ide utaltatnak, a mennyiben kirakódnak, maradnak helyeiken.

C) Városháza-tér

A fazekasbolt és a városház közt, a Kossuth-utcával szemben helyeztetnek a mézespogácsások és kifliárusok sátrai; különben marad az országos vásári elhelyezés.

D) Kereszt-tér

Marad az országos vásári elhelyezés.

E) Alsópiac-tér

A tímárok a boltokban árulnak. A gyümölcsárusok szekerei utaltatnak a megyei róm. kath. papság bérháza elébe, a veteményárusok pedig a városháza szögletétől a barátok felé egy vonalba. A város szögletháza felső szegétől, egymással szemben két sorban a kézzel hozott vetemények számára, a helybeli kufárok és kofák a peccsenyesütők elejébe külön helyezendők el és pedig azért, hogy a vásárló felismerhesse őket, a kik a lakosok terhére nyerészkednek és az idegen árusoktól már akkor reggel mindent össze-

vásárolnak, ugyanezen térre helyezendők el, a mennyiben jönnek az idegen fazekasok és kosarakbani gyümölcsárusok. A korondi fazekasok maradnak a maguk helyén, hasonlólag a falusi hentesek, gyapjúárulók és mások, a kik az országos vásárnál megemlítették.

F) Kossuth-utca

Ide utaltatnak a káposztaárusok szekerei, condraárulók, cukrárszok, kasza, köszörűk árulók és efféle apróbb sátrak helyeztetnek a Flórián Bogdán háza alsó szögletétől felfelé s azzal szemben, a míg elférnek úgy, hogy a közlekedés megakadályozva ne legyen.

A mennyiben a gyümölcsárusok szekerei az alsópiac-téren el nem helyezhetők, a Kossuth-utcában az országos vásári helyökre utaltatnak.

Minden más rendezés marad, mint az országos vásár alkalmával.

4. §

Hétköznapokon, a mennyiben vásári elhelyezésre szükség lesz, a hetivásári elhelyezés irányadó.

5. §

Az országos- vagy hetivásárokon, a mennyiben apróbb árusok olyanok jelentkeznek, a kik árucikkeikkel kevés helyet foglalnak el, az ilyeneket, hogy a közlekedés meg ne legyen akadályozva, alkalmas helyre beosztani, és a mennyiben kijelölt helyeiken az egyes árusok el nem férnek, vagy kiknek tér kijelölve nincsen, azokat belátása szerint elhelyezni a rendőrfőkapitány feljogosítottatik.

6. §

Ezen tervezet kerestülvitele és felügyeletével a városi rendőrkapitányság bízatik meg.

Sz.-Udvarhely város képviselőtestületének 1893. évi június hó 24-én tartott üléséből.

Gálffy Endre, főjegyző.

Kassay F. Ignác, elnök, polgármester.

1. Sajnos Székelyudvarhely város egykori levéltára csak töredékeiben maradt fenn. Így a város történelmére vonatkozó ismereteink mindig hiányosak maradnak.

2. Egykor tágas tér, amely nem a mai közlekedés igényei szerint volt kialakítva.

3. Tibád Levente: Székelyudvarhely városa a 16. század végi utcanevek tükrében. In: *Művelődés*, 1993/8-9. 62–65.

4. Szigethi Gyula Mihály: Székely-Udvarhely' a' Nemes Székely Nemzet Anya-Várossának leírása. In: *Felső Magyar-Országai Minerva*. 1828. június. 1748.

5. „Itten esztendőnként négy sokadalmak és heti vásárok szoktak esni...” Közzéteszi Zepezčaner Jenő. In: *Örökségünk*, 2009/2. 24-25.

6. szatócsok